

senca t. l. v pojasnjenje g. Žerjalu in vsem častitim bralcem „Novic“.

Moj dopis v 7. listu „Novic“ od 15. februarja se glasi, da „postavo odločiti za dan skupne trgatve je težko, ker ni vsako leto v istem času grozdje zrelo, zato se tudi v enem času trgati ne more“. O tem, kar dopis iz Beča proti tem vrsticam v 9. listu „Novic“ pod števil. 1 trdi, moram opomniti, da moja misel ne sega v dan trganja za vsako leto naprej, ampak le na trgatve o pravem času za vsako leto posebej. To se še posebno iz omenjenega mojega članka vidi zato, ker sem razložil neugodna vremena in sušo, ki so grozdu škodljiva ter ga pri izrejanju zadržuje. V takih letih je vino slabeje; mora se grozd tedaj dalj časa na trti pustiti, zato je treba za vsako leto posebej dan trgatve odločiti. Da bi vsi vinorejci previdni in modri bili, lahko bi potem vladala svoboda! Al ker to ni tako, pelje svobodno trganje v pokvar vinstva, in ne v napredek njegov. Nevedni ljudje vselej prezgodaj v trgatve silijo tako, da jih je težko nazaj držati. Umni vinorejci in župani se ne morejo z vsakim posebej pričkat. Tako pa se prezgodnja trgatve prične, če pa se več občin vsled postave skupaj pogovori in vsako leto posebej dan trganja odloči, se gotovo pravo zadene in nikomur na škodo ne dela.

Sloboda je res lepa reč, a zdrava sloboda se le tista imenovati more, ako jo zdrava pamet vlada. Ta pa se mnogokrat še pogreša. Če mi pa kdo reče: kaj bodo drugi meni zapovedovali, kdaj da smem trgati? mu odgovorim samo to: vsak je res gospodar svojega posestva in kdor kisle vinopiti hoče, naj ga pije v imenu božjem! Al vino se daje tudi na prodaj, to pa je drugo, zakaj 5—6 vinorejcev, ki prodajajo slabo vino, so krivi, da se lahko ves kraj razvpije po svetu, da ondi ni dobrega vina dobiti, in tako trpijo škodo nedolžni, ki imajo dober pridelek. Zdaj pa vprašam: ali sme drug drugemu škodo delati? Zato tedaj je postava trgatve dobra, ker ne spravlja nobenega v škodo in je vsem le na korist.

Fr. L. b. n.

O gozdnem varstvu.

Spisuje Franjo Padar.

(Dalje.)

V. O potratu lesa in sredstvih, kako jo odvrniti.

Največa škoda v gozdih je potrata lesa ali nepravo gospodarstvo, nepotrebna upotreba. Veliki gozdi so se skoro samo s tem hudo pokončali in v več krajih je trošenje lesa naredilo, da so se gozdi pred časom sekanja in večkrat prezgodaj posekali, še celó visoki gozdi so se morali v nizke in srednje spremeniti. Kako škoda se s tem godi, more le prevedeti ta, ki je v stanu znesek gozdov po različnosti sečnih časov in obravnav preračunati. O tem je govorjenje v nauku „o precenitvi gozdov“.

Večkrat je na ta način nastala zguba tako velika, da je več ko polovico vsega lesa znesla, ki jo potem iz takih vsako leto izsekanih, korenin gozdov dobimo, če so bili dobro gospodarjeni. Koliko večja je še zguba, če so taki gozdi slabo gospodarjeni in do- raščeni bili!

Prevelik oddatek lesa bodi-si s trošenjem ali na kak drug način je velika škoda gozdom; rane, ki se jim naredé, se ne dajo z nobeno rečjo lahko zaceliti. Treba tedaj se takemu početju z vsemi silami in pripomočki ustavljati.

Da bomo pa mogli, moramo poznati vse načine trošenja in vsa sredstva, da se to odvrne. Naj tedaj

bolj važne točke o trošenju naštejemo in zraven tudi o sredstvih za odvrnitev njegovo kratko naznamim.

Trošenje pri kurjavi.

Pri lesni kurjavi se potrata že v gozdu prične. Prva in velika potrata je, da po mnogih krajih skoro vsa drva v sežnje presekavajo in veliko lesa gré v trske, ki zmirom le v gozdu segnjijo.

Zguba je večja, kakor se sploh misli. Na vsakem iviru gré četrta čevlja v zgubo, če je les zeló debel, mora delavec več zaseke narejati, in zguba je še večja. Če je zguba na vsakem iviru le četrta čevlja velika, je pri 3 čevlje dolgih ivirih $\frac{1}{12}$, in pri 4 čevlje dolgih že $\frac{1}{16}$ vsega lesa znese. Na vsakih 12—16 sežnjev gré celi sežnjev v zgubo. Kako škoda za okraj, kjer se 16.000 sežnjev sekanega lesa napravi! Na ta način se zgubi 1333 sežnjev najboljšega lesa v ivirje.

Pride se pa temu v okom, ako gozdar gleda na to, da se debeli les žaga, preklovina pa seka. Če bi se delalci še tako upirali, se mora gozdar vseh pripomočkov poslužiti, jim plačilo poboljšati, dati grajščinske žage, da se vdadó koristnemu delu.

(Dalje prihodnjič.)

Podučne stvari.

O samostalnosti ženskega spôla.

Govoril dr. Razlag v ljubljanski čitalnici 2. aprila 1871.

Čitalničin odbor mi je na mojo željo dal nalogo, brati vam čestite poslušalke in poslušalci „o samostalnosti ženskega spôla“. Poskusil bom o tem jako obširnem predmetu govoriti, kar je mogoče na kratko, ker se bojim dolgočasiti čitalničine društvenike s takim nenavadnim predmetom; prizanesite toraj na eno stran kratkosti in površnosti mojih besed, na drugi strani pa predmetu samemu, ki se tako krivo širom po svetu razumeva.

Ne bojte se, čestite domorodne gospé in gospodičine, da bom v svoji razpravi priporočal kakor liberalci po nasprotjih (*lucus a non lucendo*) upravičenost sužnje ženske odvisnosti, katero nahajamo pri manj izobraženih narodih po veljavnem načelu, da izobraženi narodi tem več čislajo žene, čem bolj so izobraženi; ne bojte se tudi vi možiki gg. poslušalci, da bi jaz poveljeval nezdravo sentimentalnost sredovečnih zaljubljenih pevskih viteзов na škodo moževljeve, še toliko zmerne in v prirodi vkoreninjene prevage v rodovinskem življenju, — vendar ker ne bodem govoril, kakor eni morebiti pričakujejo in kakor drugi ne bi radi slišali, škodujem menda najbolje le samemu sebi, ker utegneta reči, da vam nisem nič pikantnega razložil.

Čestiti družniki in družnice naše čitalnice sred našega slovenskega središča! Časov kolo se neprenehoma vrti in dovtélo se je tudi pred naše prage; novi časi prinesejo seboj nove potrebe, nove koristi in naloga mislečih rodoljubov je, na drobno pretehtovati razmere in kar se dobrega najde, tudi v korist boljše prihodnosti obdržati.

Da je ženski krasni spol velik faktor v narodnem življenju, je nedvojbeno in da se v prihodnje vsi deležniki razumno, odločno in stanovitno morajo poprijeti delovanja na dušno in gmotno ali materialno srečo naroda, je jasno kot beli dan; toraj izvolite potrpežljivo poslušati nazore moje o samostalnosti rodoljubnih Slavjank, kakor jo po zdravi pameti zahteva značaj nepokvarjenega naroda in zahtevi prihodnosti po popolnoma naravskem razvoju. V zdravem telesu prebiva tudi zdrava duša, zdrave ro-

dovine in zdrave občine so podlaga zdravega naroda, kateri tudi potrebuje dušnega in telesnega zdravja za svojo vsestransko srečo.

Zgodovina zadnjih 600 let nam kaže, da je človeška družba tem bolj bila bolana, čem bolj so se ženske vrivale v javno življenje in zapuščale svetotajstva tihega domačega ognjišča, iz katerega vedno kalí sreča rodovin in celih narodov. — Po križarskih vojskah so v 13. stoletju se kaj rade pečale s klasičnim jezikoslovjem, v 16. in 17. stoletju so maščevaje se za prepoved sališke postave zastran zabranjenega jim nasledstva kot „kraljevske prijateljice“ v politiki dostikrat zvonec nosile in sicer ne na srečo in blagostanje narodov, pri čemur je le treba opomniti na Ljudevita XIV. in XV. na Francoskem. V drugih deželah so se spet v preobilni meri pečale z umetnostmi, kakor je pesništvo, slikarstvo in pred vsem glumstvo ali gledališčne predstave. Kadarkoli in kjerkoli se je ta prikazen objavila, je to bilo znamenje propada zdravega političnega razvoja in neka mehkužnost je preobladala, s katero se je vrstila vsa revščina političnega razvoja.

Kjer pa je javno življenje se na novo in mogočno na boljše popelo, vselej so se žene vrnile k svojemu prvotnemu in pravemu, čeravno ne edinemu opravilu, pri domačem ognjišču.

Vendar vsaka ženska ni žena, narod ima tudi samice in vdove in gledé na te tri vrste krasnega spola nahajamo tudi raznovrstne potrebe.

Vsem je gotovo želeli, da se same emancipirajo vseh slabosti, vseh strasti in hib, ktere podkopavajo njih lastno in rodovin srečo, in ko se to zgodi v polno meri, bodo tudi najbolj sebični možki prav radi priznavali samostalnost ženskega spola in neodvisnost od vseh pomanjkljivosti.

Dandanašnji žalibog opazujemo pri bolj omikanih ali vsaj olikanih stanovih zapadne in srednje Evrope, da se ne množé mlade rodovine, ampak da se bolj množé samci in samice, ker se prvi izgovarjajo, da nedelavnim ženskam ne bi mogli pripravljati velikanskega lišpa, katerega v Parizu, Londonu, Berlinu, na Dunaji in drugod po sprehajališčih na ogled raznašajo in sicer neukusno v vseh barvah svetá in poslednje čase skrivaje kinč in kras, toraj lepoto lastnih las pod velikanskimi žimnicami.

Ti hudobni samci, katerim Nemci pravijo „Hagestolze“, se toraj še bolj zakopavajo v ostudni dim javnih krčem in kavarn, ker se bojé, da bi sami zajutrk kuhati imeli svoji rodovini, da bi morali sočivje sami kupovati, tudi v kuhinji prigledovati in skrbeti, da se po najnovejši šegi ali modi prinese ob 10. uri „milostljivi“ soprogi kava k postelji, oni se bojé, da bi morali le strežaji biti pet korakov za prekošato oblečeno ženko in da bi na večer, ker imajo deklet skrb za večerne gospejine veselice, morali celó otročje povoje prati. Vse te in še veliko več izgovorov imajo samci, s katerimi črnijo ženski spol, da svoje lastne hibe zakrivajo. Vendar misleče ženske bodo tudi to prikazen sebičnih možkih pazljivo premišljevale in se ogibale vsega, kar bi utegnili možkim za izgovor njihove samopašnosti služiti in tako se bodo postavile na svoje lastne noge in njih samostalnost v umnem oziru je zagotovljena.

Vendar današnji čas imamo tudi razmišljevati razmere vdov in sirotamic.

Razun neugodnosti vseh navadnih okoliščin je nasledek grozovitega mesarenja današnjih vojsk ta, da osamljenih ostane veliko vdov in nevest, toraj je dolžnost vsakega mislečega pretresovati te nove razmere, da narod škode ne trpi.

Poglejmo v praktično Ameriko in Angležko, poglejmo tudi na Rusko in na Česko in tudi v bolj omikano Nemčijo, — povsod nahajamo v večji ali manjši izmeri učilne zavode za ženske, katerim utegne samostalnost brez vse možke podpore za celo življenje dobro služiti.

V nekterih deželah se ženske učé zdraviloslovja (medicine) in so celó doktorice te znanosti, kar je popolnoma naravno, ker pri nekterih boleznih je prav za prav le mogoče, ženske zdravnike poklicati, da se ne žali prirojena sramožljivost.

Da so ženske naj boljše učiteljice deklet, katerim je treba razun izurjenosti v branji, pisanji in drugih knjižnih spretnosti tudi dejanskih vaj v ženskih opravilih, — da so ženske najpripravnije učiteljice deklet, je gotovo vsakemu brez obširnega dokazovanja jasno dovolj. V tem obziru želimo našemu slovenskemu narodu najboljših moči, ki se naj primerno razvrstijo od jadranskega morja do Drave in Mure v srečo slovenske mladine.

Možki so v neki dobi kaj radi za-se obdržavali vsa opravila, tudi taka, pri katerih bi zadostovale slabše telesne moči ženske.

Večidel bi poštna in telegrafska opravila kaj lahko oskrbovale ženske, in če kateri ježast mož ugovarja, da ženske premalo znajo molčati, je treba le opomniti, da po zadnjem „Brenceljnu“ tudi možki precej radi čenčajo, toraj tudi potrebujejo svoj črni kabinet.

Zakaj ženske pri kupčiji, nekterih obrtnijah, posebno pa pri računstvu ne bi imele popolnoma enakih pravic z možkimi, se ne more misliti, še manj pa opravičevati, ker skušnja vseh narodov uči, da so se v teh strokah izvrstno obnašale, in da imajo tudi dušne zmožnosti za to, — krvavi boj in mesarenje v novi Evropi prepustivši „hrabremu, močnemu moškemu spolu“. —

Omenjam še le važnost samostalnosti ženskega spola a) v društvenskem, b) v narodnem in c) v političnem življenju, kar je vse pri odgoji (zreji) napolne mladine od neizmerne važnosti, toraj vredno, da se bolj na tanko premišluje v prid budnega, čeravno majhnega naroda slovenskega.

Vendar že predolgo sem grešil na vašo potrpežljivost, toraj mi še dovolite omeniti, da imamo prvo gospodičino na Slovenskem v Metliki, ki je za poštarstvo položila preskušnjo in da so na Ruskem osnovali liceje za žensko zrejo in da se na Českem taka naprava ravnokar snuje.

Pri nas v ubogi Sloveniji se ne moremo meriti z orlom, kateri visoko nadkriluje oblake in hití do žarkega solnca; mi moramo zadovoljni biti tudi z malimi proizvodi uma in dlani. Naš narod bode toraj srečen, če so slovenske žene modrovladajoče kraljice domače hiše, dragoceni biseri rodovin in vsega naroda, katerega le skupna in skladna pripomoč spravi na višo stopinjo sreče in slave — in če naše slovenske vdove in sirote samice najdejo toliko samostalnosti v domovini, da ne zgrešijo tistih čednosti, ktere so na vse veke kinč ženskega spola.

Vendar tudi slovstveni napredek našega naroda naj navdušuje naše gospodinje, ako pri tem ne zanemarjajo svojega praktičnega poklica, ako jih navdušuje poleg vsakdanjih, dostikrat suhoparnih opravil tudi sveta iskra nebeškega ognja, kateri vname vse dobro, krasno in resnično, da cvete in sad obrodi na stoletja narodu v korist in slavo.

Naš mali narod celó že ima v slovstvu izurjene hčerke, izmed katerih mi naj bode dovoljeno omeniti Josipino Turnogradsko-Toman-ovo, naj jej bode večnaja pamjat! potem že umrlo Lavoslavo

Kersnikovo, Vekoslavo Oblakovo, Franjo Hausmanovo, Ljudmilo Gomilščakovo, in še sedaj v naši sredini živečo Lujizo Pesjakovo.

Slovstvo je sicer pri nas le postranska zabava poleg dejanskega vsakdanjega dela in vendar ima svojo važnost, ako se v obzir vzamejo sorodna plemena slavjanska in ako se vedno dela v duhu vzajemnosti slavjanske na jugu in na severu.

Nam v Ljubljani je posebno treba po znanstvenih načelih umno osnovanega **dekliškega zavoda** za narodno izobraženost, o katerem predmetu bi danas preobširno bilo govoriti, toraj gledé na važnost blagonosnega delovanja ženskega spôla še vam naj navedem pesnikove besede:

Žene spoštujte, sadé nam umetno
Cvetlice rajske v živetje posvetno,
Sladke ljubezni napletajo vez
Pod zagrinjali navade ljubljive
Krasnega čutljeja plamene žive
Skrbno redijo z ročico nebes.

Jaz pa še dostavljam: Naj naše domorodkinje slovensko nježno občutljivost združijo z ameriansko praktičnostjo in rojena bode zedinjena srečna Slovenija.

Krajepisne stvari.

Suhorje.

Etimologična črtica. *)

Dragi čitatelji „Novic“ naj mi dovolijo, da ob kratkem razjasnim napačno razlaganje in nepravilno pisavo imena Suhorje (vasí na Notranjskem). Nek etimolog slovenski razlaga to imé od suhega kraja. Jasno je ko beli dan, da Suhorje (pravl. Suhorja) v primeri z drugimi kraji na Notranjskem, malo vé o suši. Na južni strani te vasi teče Suhorca, na severni pa znamenita Reka. Na malem prostoru ima kraj tudi dovelj „izvirkov“, ki v največi suši ne presahnejo, na priliko: v Javorji, Rebrnicah, Stražci, na Pojalah, Nabrcah itd. Lepa zelena gruda vidi se tudi ondi, kjer je sekira z lesom hudo gospodarila. Da vsa okolica bila je ob času, ko so se prvi Slovenci ondaj naselili, veliko bolj z grmovjem obraščena kakor zdaj — toraj manj suha, je verjetno. Kraj, kjer je dovelj vrelcev, — popolnoma obledinjen (obraščen) z nasajenimi gaji vsakovrstnega žlahnega sadja in lepimi vinogradi, kjer je ves prizor tako rekoč priljubljeno romantičen, kaže dovelj, da treba iztolmačiti imé Suhorje iz kakovega družega vira. Jaz bi to imé razlagal naravno od Suhorce, potoka, ki izvira na južni strani Ostrožnegabrda. Vije se na dalje ob ostrožkem gozdu, kjer je že tako močan, da obrača trem mlinarjem velika kolesa. Rahlo šumlja pod suhorsko vasjo bolj v dolgozasukanih tirih ili strugah, ter se pod vasjo Bujami z mirnim tekom v Reko zliva. — V novi knjižici bral sem na eni strani Suhorje, a na drugi „v Suhorju“. O tej veliki in skoraj zastarani napaki govoril sem z nekim gospodom, ki v tej struki včasih ktero vgane, a on me zavrne in pravi: „jaz razlagam Suhorje, enako kakor Zagorje, Primorje itd., toraj v Zagorju, Suhorju, Primorju. Evo vam logike, o etimologiji slovenski! Ako ljudstvo izgovarja: Matenje vas, Burje, Šturje, Suhorje, namesti Matenjavas, Burja, Šturja, Suhorja itd., ravno tako napačno Zagurje, Primurje, namesti Zagorje, Primorje; bomo mar tudi tako po prostorečju pisali?

*) Velečenjenemu g. Davorinu Trstenjaku in tudi drugim v razsodbo.

Suhorja leži na vrhu hriba, iz kterega se lahko vidi na severni strani vsa lepa reška dolina, na južni pa globoko požlebbe: Padež in Suhorca. Predlog „na“ velja tukaj v pravem slovničnem pomenu, in tudi ljudstvo ga upotrebuje čisto pravilno: na Suhorji, na Suhorju, nikdar pa: v Suhorju ali na Suhorju.

Vovk.

Slovenske uganjke

in njihov pomen za slovensko mitologijo.

Spisal Davorin Trstenjak.

(Dalje in konec.)

VII.

*Kolo letélo
Od jutra do noč,
Večer se je strlo,
Pa vendar drugoč
Blo drugi dan celo,
In spet se potoč.
Kaj je to?*

Ta uganjka pomeni solnce. Ni mi treba obširniše dokazovati, da so si vsi stari narodi solnce mislili kot tekajoče kolo. Pa tudi blisk so si stari Slovenci mislili kot ognjeno kolesce, kar potrjuje sledeča uganjka:

VIII.

*Smuk — smuk — Kam zletí,
Kolosuk, Tam gorí! —
Kaj je to?*

Že pri starih Grkih najdemo v Iksionovem mitu, ki je privezan s kačami (simboli bliska) na ognjeno kolesce, ki se suče v zraku, — predstavo, da so si mislili blisk kot hitro sukajoče se kolesce, ktero smukne z neba na zemljo, ¹⁾ in enake nazore je našel Kuhn ²⁾ pri starih Indih in Schwartz ³⁾ pri Germanih.

Tudi stari Noričani so si mislili blisk kot kolesce, ker na noriških penezih, ⁴⁾ najdenih v Lembergu, 2 uri od Celja proti dobernskimi toplicam (Bad Neuhaus) se vidi na aversi ljuta možka glava, na reversi konj, tudi simbol boga groma, nad konjem kolesce, pod konjem pa Perunovo kladvo; in pa Perunov prôtek (Blitzruthe); blisk naimer. Polaci še dandanes blisk imenujejo „Perunov prątek“, Peruns (eiserne) Blitzruthe. Boga groma in bliska so si mislili Slovani tudi kot nebeskega kovača, kateri kuje blisk na naklu, kar potrjuje sledeča uganjka:

IX.

*Star kovač, —
Ropotač, — (variant: Godernjač)
Z železnim maclom,
S silnim naklom,
Šibe kuje,
No kaznuje
Grešni svet.*

Kaj je to?

Pri Rusih se nebeski kovač veli Kuzma Demjan, ⁵⁾ ki je ubijalec zmaja, pozoja; primeri staroslov. КОУЗНЬ (kuzn') res e metallo cuso factae, КОУЗНЬЦЬ (kuznec') faber, kovač. Demjan gotovo ni druga nego Dimjan, ker v ruskih narečjih pomenja démit, dimit,

¹⁾ Primeri Jakoby „Myth. Wörterb.“ sv. Ixion. ²⁾ Kuhn „Die Mythen von der Herabhöhlung des Feuers“ str. 21. ³⁾ Schwartz „Heutige Volksglaube“ str. 20. ⁴⁾ Obrazce glej pri dr. Fr. Pichler „Repert. steir. Münz.“ fig. 50. 51. ⁵⁾ Potebnja „o myth. značenj.“ stran 10.